

МОЌТА Е ВО НАРОДОТ

ДЕКЕМВРИ 2002

Петти форум на ДОСТА Е
Владата треба да ги реализира
приоритетите на граѓаните!

Фото: Петар Стојановски

Радмила Шекеринска,
потпретседателка на
Владата, за НВО, за
жените...

Владата
ќе соработува
со невладиниот
сектор

Меѓународната кризна група останува во Македонија

Проблемот со државното име
не смее да биде заборавен

Истражувањата на НВО Проект за единствена визија
покажуваат поинакви резултати од оние на САД

Во Македонија постои
желба за соживот

Жените –неискористен ресурс на Македонија

Во парламентот влегоа
родово сензибилизирани политичарки

Фани Михајловска, ЕРИНА за пристапот до информации
од животната средина

Државата мора да ги информира
граѓаните за она што го работи

Петти форум на ДОСТА Е Владата да ги реализира приоритетите на граѓаните!

На минатонеделиниот Петти форум на Граѓанската платформа за акција ДОСТА Е организиран во Струга, под мотото "Може ли Македонија без насилство" учествуваа 147 невладини организации.

ДОСТА Е уште еднаш ја потсетува Владата на "Граѓанската платформа за мир и стабилност" и очекува таа интензивно да работи на реализација на приоритетите на граѓаните. А, според платформата основните приоритети на граѓаните во Македонија се: развој на правната држава, обезбедување економски развој и благосостојба на

граѓаните, унапредување на безбедносната состојба, развој на локалната самоуправа и демократија, и подобрување на меѓународната положба на државата.

ДОСТА Е го поздравува формирањето на Државната комисија за спречување на корупцијата и вклучувањето претставници на НВО секторот во нејзината работа. ДОСТА Е ја изразува надежта дека вклучувањето на НВО секторот во решавањето на најважните прашања во Македонија ќе прерасне во практика.

Едновременно, оваа граѓанска платфор-

ДОСТА Е смета дека некои кадровски решенија на Владата не ги изразуваат предизборните залагања за професионализација и департизација на државната управа

ма смета дека некои од досегашните кадровски решенија на Владата не ги изразуваат предизборните залагања за професионализација и департизација на државната управа. Изолираните случаи на непотизам ја поткопуваат довербата во институциите на системот.

Оттаму, ДОСТА Е ги повикува пратениците на навременост и ажурност во пополнувањето на анкетните прашалници за состојбата на нивниот имот, а Владата и Собранието на поголема јавност во работата.

Меѓународната кризна група останува во Македонија

ЕДВАРД ЦОЗЕФ

Приоритетите на Меѓународната кризна група во Македонија, како и секаде во светот каде што работиме, се водени од потребата да се спречат и ограничат смртоносните конфликти. Во Македонија, ќе продолжиме да се концентрираме на клучните прашања со кои е соочена државата. Впрочем, неодамна токму Претседателот Трајковски ги посочи: целосната стабилност на безбедносната состојба, обновата на владеењето на правото на целата територија на Република Македонија, како и целосната реинтеграција на поранешните кризни региони.

МКГ секогаш гласно посочуваше на опасност од поделбата на Македонија. Во неколку наврати известувавме за напорите на некои високо рангирани службеници за поделба на земјата, а во сите наши предлози бевме сосема јасни дека минатогодишниот конфликт не смее да води кон никаква *de facto* поделба на "зони на контрола".

Во последниот извештај, "Водење на Македонија кон самоодржливост," го потенциравме постоечкиот вакуум на полициското присуство во поранешните кризни региони, како закана што тој вакуум ја носи, како за Албанците кои живеат таму, така и за "ранливата" македонска популација, но и за останатите жители.

Ова е секако врвен приоритет, и ќе разгледуваме цел еден спектар од програми - од развојот на полициското патролирање во локалните заедници, до порастот на бројот на Албанци во полициските сили, но и способноста на КФОР и АРМ за контрола на двете страни на границата со Косово. Голем плус би било постоењето на една сериозна програма за собирање на илегалното оружје. Нивото на насилни криминали, продолжувањето на дрските киднапирања, присуството на "организираните групи", едноставно не смее да опстане, ако сакаме обичните граѓани, Македонци, Албанци и други, да живеат нормално.

Јас, лично, никогаш нема да заборавам на прашањето на исчезнатите лица. Бев во Босна во најголемиот дел од војната, и бев присутен кога највисокиот воен командант на Босанските Муслимани, Авдо Палиќ, го одведоа од комплексот на ОН, за потоа да не се чуе глас за него, да исчезне. Босанците имаа околу 20.000 лица за кои немаше никакви информации, и најголемиот број сè уште се "исчезнати." Македонија има 20, но сепак, тоа се 20 семејни трагедии на македонски, албански и на бугарски семејства. Јас сметам дека треба да се размислува за иднината, но решавањето на овие 20 случаи е, и нужно и можно - сè додека прашањето добива доволно политичко внимание - и внатре во земјата и од меѓународната заедница. Сите оние што се грижат за тоа

Проблемот со државното име не смее да биде заборавен

Никогаш нема да заборавам ни на прашањето на исчезнатите лица

Македонија да се оддалечи од конфликтот и да се движи кон стабилност, мора да се свесни дека Рамковниот договор е основа за сето тоа. Последните потези на една од партиите кои изгубија на изборите за "замрзнување" на нејзиниот потпис на договорот, евидентно е чекор назад, не само во однос на времените обврски, туку и за напредокот кон Европа. Погледнете околу и ќе видите дека Романија и Бугарија чекорат напред. Сите земји се движат напред, соработувајќи со меѓународната заедница во обидите да се приклучат на Западните институции. Решавањето на внатрешните прашања на етничките односи, очигледно, е клучно за тој процес. Истото се однесува и на придружувањето кон обврските, особено кон оние преземени под меѓународно посредништво, и таму каде што и меѓународната заедница преземаше обврски на себе, вклучувајќи ја и обврската да обезбеди значителни суми на пари.

Македонија мина низ тешки времиња. Но, предизвикот не е зад нас. Извесни политички кругови остануваат приврзани на патеката на конфронтација, и на внатрешно поле и со Западот. Тие, навидум, сакаат да ја одведат Македонија на патот на Белорусија, не на патот на Словенија и останатите држави од Западниот Балкан и Централна Европа.

За МКГ, еден од најзначајните елементи во Рамковниот договор

е децентрализацијата. Тоа е единствениот дел од Договорот кој во суштина не е етнички дефиниран. Локалните македонски општини и локалните Македонци имаат исто толку придобивки колку и Албанците. Освен тоа, тоа е процес што го прави функционирањето на целата држава поефикасно и ја приближува до Европа.

Сепак, остануваат прашањата што треба да се стори за тие да функционираат најдобро што можат. Како и со другите делови од Рамковниот договор, напредокот мора да биде видлив и да дојде што е можно поскоро, а не да чека на бескрајни проучувања. Македонија не може да си дозволи ниту големи грешки, ниту одолжување на исполнувањето на овој план.

Втор сериозен предизвик со кој е соочена Македонија, и кој директно се одразува на стабилноста, е недозволиво високата невработе-

ност. Како и секогаш, справувањето со тој проблем значи дека владата треба да донесе тешки одлуки. Одржувањето на вештачката висока вработеност во државниот сектор создава баласт за економијата. Субвенционирањето на неефикасни претпријатија кои произведуваат загуби, исто така. Истовремено, без економски пораст, оние што ќе ги изгубат работните места во државниот сектор ќе останат без надеж, а младите и понатаму ќе сакаат да емигрираат, што е уште еден сериозен проблем.

Општо, ако гледаме на регионот во целина, лекцијата што можеме да ја научиме е дека што повеќе се одолговлекува со болните реформи, толку полошо за државата. Земете ја Хрватска, како пример. Таму се потрошија години во избегнување на тешките одлуки и во избегнување да се засе-

ме сериозен став во однос на реформите. Резултатот не е толку добар. Подобро е директно да се соочите со економските проблеми и да ги решите, отколку да чекате.

МКГ очекува да ја види Македонија како се движи по курсот на економска реформа, како и да ја добие помошта што ѝ е потребна од меѓународната заедница.

Што се однесува до соработката и интеграцијата во ЕУ и НАТО, МКГ ќе гледа не само што прави Македонија, туку и какви се реципрочните напори на меѓународната заедница. МКГ побара од НАТО да ја изрази својата благодарност кон придонесот на Македонија во 1999 година, како и во минатата година. Задоволни сме што нашето барање за континуирано присуство на НАТО наиде на одобрување.

Поентата на претседателот Трајковски за ратификацијата на Договорот за стабилизација и асоцијација од страна на сите земји членки на ЕУ е потполно оправдана и на место. Истото се однесува и на неговата поента за името на Македонија, проблем на кој МКГ и понатаму му дава големо значење.

Мислам дека МКГ може да биде задоволна од постигнувањата во 2002 година. За разлика од нашите активности во Косово и Босна, избравме да не ја контролираме во иста мерка работата на меѓународната заедница, туку да се посветиме на прашањата, што таа ги заборава или ги запостави: проблемот со името и корупцијата, на пример.

Што се однесува до името, мислам дека на владата и на претседателот им понудивме платформа која ќе им помогне во признавањето на уставното име на држава-

Децентрализацијата е еден од најзначајните елементи во Рамковниот договор кој во суштина не е етнички дефиниран

та. Многумина беа заборавиле на тој проблем, безмалку сметајќи дека е тоа готова работа, дека Македонија секогаш ќе остане "БРЈМ". Мислам дека придонесоме за промена на тој менталитет.

Многумина ми кажале дека извештаите на МКГ материјално придонеле за процесите. Нашите напори беа насочени не само кон обезбедување информации за корупцијата, туку и кон објаснување на врската помеѓу корупцијата и конфликтот.

Поради една причина или друга, јавноста сè уште повеќе им верува на надворешните институции, како што е МКГ, отколку на домашните јавни гласила.

Конечно, мислам дека МКГ беше независен глас внатре во земјата. Поради резервираноста на дипломатите, секогаш да кажат сè што знаат, МКГ беше во можност да додаде контекст, да обезбеди отворен увид, и да изрази некои нешта појасно од другите.

Не сум изненаден од негодувањето што некои политички кругови го изразија за нашиот извештај, на пример, за корупцијата. Според мене, интензитетот на тие реакции, на кои им се придружија извесни дубиозни групи, само придонесе за вниманието што му се посвети на проблемот со корупцијата.

Сета врева околу извештајот на МКГ и сите директни напади врз мене имаа ефект на бумеранг. Обидите да се претстави сето тоа како некаков "НВО заговор" пропаднаа во целост. Скоро како директен резултат од тие напади, сите очекуваат и инсистираат новата влада жестоко да удри на корупцијата. Постои многу повеќе енергија и свест за проблемот. Постои поголемо чувство дека луѓето навистина им е преку глава службениците да се богатат за сметка на јавноста. Луѓето и натаму говорат за проблемот.

Луѓето исто така имаат многу поголеми очекувања за однесувањето на новата власт во однос на корупцијата. Тоа е напивно нужно и соодветно. Се надеваме дека остатокот на меѓународната заедница ќе ѝ се придружи на МКГ во инсистирањето на транспарентност и реформи. Дури и ако не сака да признае, меѓународната заедница сега е почувствителна на проблемот. Запомнете, голем дел од извештајот за корупцијата беше посветен на анализа на тоа како многу, ако не и сите делови на меѓународната заедница, се права како да не го забележуваат проблемот.

(Авторот е координатор на МКГ)

МКГ за Македонија во 2003 година

Година на големи можности или на можна пропаст!

Мислам дека 2003 е клучна година за Македонија - година на големи можности, кои ако не се искористат, можат да ја одведат земјата во пропаст.

Зборот што јас би го искористил за опишување на 2003 е "консолидација." Македонија мора да ги "консолидира" ветувањата што ги донесоа мирните избори со инкорпорацијата на поранешната ОНА во власта. Како да се консолидира? Преку движење напред и преку преземање одговорност. Македонските и албанските пар-

тии треба да постават реални приоритети кои подоцна можат да им ги претстават на гласачите како постигнувања. Како што рековме, присуството на полицијата и безбедносната ситуација во поранешните кризни региони е од највисоко значење. Унапредувањето на тоа поле бара од ДУИ да ги преземе своите обврски за прифаќање на постојано враќање на полицијата, како и за почитување на редот и законот, исто како што коалицијата предводена од СДСМ и ЛДП ќе ги преземе обврските да

продолжи со реформите во полицијата и да го зголеми присуството на Албанците во неа.

Двете страни треба брзо да се справат со екстремистите и локалните нелегални активности. Напросто не смее да се дозволи појавата на ново "Шемшево."

Но, сепак, нема причина поради која Македонија би морала да стане уште една жртва на Балканот, поделена како што би сакале некои лидери. Обединета, цела и напредна. Таква Македонија гледа МКГ.

Интервју

БИЛЈАНА БЕЈКОВА

Граѓанската иницијатива за време на парламентарните избори беше жестоко нападна од тогашната власт дека е *пейшиа колона*. Како вие од сегашна дистанца ја оценувате улогата на цивилниот сектор во слободното, фер и демократско спроведување на изборите?

Испробан рецепт на секоја неуспешна власт, а особено на онаа која по природа и филозофија е недемократска, е околу себе да гледа и создава непријатели. Ова беше особено видно во последната година на владеењето на кабинетот на Георгиевски. Во 1999 година ја прогласија опозицијата за државен непријател; во 2000 година во преден план избија "неконструктивните" медиуми; во 2001 година одеднаш меѓународната заедница од домаќин ни ја трансформираа во "светски заговор", за да на крај дојде на ред и ситот цивилен сектор т.е. сите кои сметаа дека во оваа држава никој не може да ни го земе правото да мислиме и делуваме. За среќа, тоа беше само одраз на слабоста на оваа влада и нивните дисквалификации и притисоци само ја засилија поддршката на јавноста кон различните невладини организации. Повикот на лич само предизвика рефлекс на самозаштита од страна на граѓаните кои овојпат навистина станаа "чувари" на демократијата. Набљудувањето на изборите, но и координираниот и силен притисок за демократски избори во текот на изборната кампања беа еден од клучните фактори кои обезбедија мирни и фер избори.

Непосредно по завршувањето на изборите новата власт најави партнерство со граѓанските асоцијации во државата. Дали во овој момент имате јасна стратегија за тоа што ќе претставува оваа соработка, кои ќе бидат нејзините приоритети?

Ги поканивме сите организирани граѓански иницијативи да учествуваат и помагаат во сферите во кои ни е неопходна заедничка акција и широк фронт на градење консензус и делување. Ова е особено важно за три теми: враќање на меѓуетничката доверба, борбата против корупцијата и евроатлантските интеграции. Ниту една од овие цели не може да се реализира ако на неа се гледа само како на работа на Владата. Тие или ќе бидат наш заеднички приоритет и поле за соработка, или ќе бидат неуспешни.

Дали меѓу другото, сте размислувале и за евентуалното менување на постојната законска регулатива за граѓанските асоцијации и фондации, и се разбира, за воведување на одредени даночни олеснувања на одделни даночни олеснувања, кои во моментов, невладиниот сектор не ги ужива?

Радмила Шеќеринска, потпретседателка на Владата, за НВО, за жените...

Владата ќе соработува со невладиниот сектор

Солидарноста треба да биде алфа и омега на женското движење

Проблем при евентуалното воведување на одредени даночни олеснувања за поддршка на невладиниот сектор се сè уште широките можности за злоупотреба

вања, кои во моментов, невладиниот сектор не ги ужива?

Имајќи ја предвид определбата на Владата - за евроатлантска интеграција, како и обврските кои произлегуваат од СА, хармонизацијата на законодавството со законодавството на Унијата е приоритет на кој сериозно ќе се работи. Во оваа насока сигурно дека и постојната законска регулатива за граѓанските асоцијации и фондации ќе претрпи измени согласно европските стандарди, бидејќи Законот кој е донесен во 1998 год, во некои делови не е во согласност со меѓународните принципи. Она што е проблем при евентуалното воведување на одредени даночни олеснувања за поддршка на невладиниот сектор сè уште се широките можности за злоупотреба на овие одредби кои се особено опасни во земји со и онака слаба финансиска дисциплина. Тоа е клучната причина зошто на ваквите предлози се гледа со сомнеж и од страна на надлежното министерство, но и од страна на меѓународните финансиски институции. Затоа, да бидам искрена, мислам дека за отварање на овие можности треба да помине еден период на финансиска и даночна стабилизација.

Финансирањето е еден од сегментите од кој зависи работата на невладиниот сектор. Во моментот, тој се финансира од странски фондации и донации. Предвидувате ли коренити промени и во овој домен односно дали Владата ќе се вклучи во финансирањето и каква ќе биде стратегијата во оваа насока?

Во моментов, државниот буџет не може да обезбеди финансирање и на дел од своите функции, па затоа е извонредно тешко да се планира евентуална финансиска поткрепа на цивилниот сектор. Дополнително, владините одлуки за финансирање на некои здруженија честопати знаат да бидат дискрециони и не базираат на реална проценка и критериуми со што само би се внел раздор во рамките на невладиниот свет. Затоа, пристапот треба да ни биде поинаков: имено, целта треба да биде да ги користиме услугите на дел од невладиниот сектор кој веќе се професионализира во одредени области и наместо некои од тие функции да ги покрива дел од администрацијата, тоа да им биде префрлено на овие организации или здруженија. Она што можам и лично да ветам е дека во комуникацијата со странските донатори ќе лобирам и ќе се залагам за нивен континуиран ангажман во поддршка на програмите на невладиниот сектор. Само за илустрација, во рамките на програмата на Европската Унија КАРДС 2002 и 2003 обезбедени се 6 милиони евра од кои 3 милиони за поширока поддршка на цивилно општество, а останатите 3 милиони за проекти за зацврстување на невладините организации.

Постои ли можност за формирање владино тело кое директно ќе соработува со невладините организации и ќе воспостави редовна комуникација со нивните прет-

ставници?

Сега за сега, сметаме дека таквото централизирање на односите и комуникацијата може само да не биروقратизира и да го намали интензитетот на соработката. Наместо тоа, ги покануваме невладините организации да комуницираат со соодветните министерства и институции и да размислуваат на конкретни форми за соработка. Се разбира, Секторот за европски интеграции и одделението за координација на странска помош во некои рамки, со кои раководам стојат исто така на располагање.

Во овој контекст, што ќе се случува со Одделението за унапредување на рамноправноста меѓу родовите, при Министерството за труд и социјална политика? Дали тоа ќе добие повисоки ингеренции односно дали ќе прерасне во одделение кое ќе ги опфаќа сите министерства и нивните сектори и секако, дали ќе се работи на зајакнувањето на неговите капацитети (кадровски, експертски, организационски)?

Мора да признаам дека во овој дел и немам некои посвежи ин-

формации, бидејќи ова одделение работи во рамките на Министерството за труд и социјална политика. Имајќи ги предвид размислувањата и погледите на актуелниот министер по ова прашање, немам дилеми дека одделението во него ќе најде голем сојузник и поддржувач. Една од првите одлуки на министерот, а потоа и на Владата, беше да се даде поддршка на министерската конференција на оваа тема, која во соработка со Советот на Европа ќе се одржи во Скопје на почетокот на 2004 година.

Иако, на кандидатските листи имаше триесет отсто жени и иако, коалицијата За Македонија има најмногу жени во парламентот, факт е дека во извршната власт повторно нивното присуство е занемарливо (и на министерски и на заменички места). Дали ова зборува само за формално (тогаш кога така вели законот), а не и суштинско при-

фаќање на родовата еднаквост?

Во оваа држава нема да најдете никој кој ќе каже дека не ја прифаќа родовата еднаквост. Неа секој политичар ја има во своите изјави; секоја (или речиси секоја) партија ја има во својата програма; но, неа ја нема во политичката реалност. И тоа е проблем кој треба да сфатиме дека долго и трпеливо треба да го решаваме. Во прв момент на располагање ни се формалните механизми (така вели законот) кои не треба да ги занемаруваме оти тие можат и треба да бидат механизам или инструмент со кој ќе се бориме за реално уривање на барьерите и т.н. стаклен плафон. Не смеаме да бидеме незадоволни од постигнатото, иако тоа не е доволно. Да бидеме реални: добивме сосема видоизменет Парламент во поглед на родовата структура, кој се надевам дека никогаш повеќе нема да биде толку "непријателски настроен" кон "другиот пол". Токму затоа, овој состав ќе ја има историската улога во менувањето на балканските стереотипи. Патем речено, во поглед на овие стереотипи речиси цела Европа (со исклучок на скандинавските земји) е подеднакво "балканска".

Кои се приоритети на оваа власт во однос на родовите прашања, теми и проблеми? Дали постои стратегија, и каде и како тука ја гледате улогата на женските невладини организации?

И Владата, а сигурно сум и македонското Собрание, ќе ги поздрават иницијативите на женскиот невладин сектор во деловите кои значат измени во законодавството, особено во делот на здравствената заштита, образованието и семејното насилство. Во делот на зголемување на учеството на жените во политиката и одлучувањето, значајни се два аспекта: обука на можните кандидатки, но и заштита и поддршка на жените кои веќе учествуваат во политичкиот живот и повеќе или помалку успешно се обидуваат да ги кршат стереотипите. Тука мора да упатам забелешка и до моите драги пријателки од невладиниот сектор и да кажам дека во овој дел не беа доволно гласни и активни. Имено, слично како партиите кои велат дека се залагаат за родова еднаквост, но малку за неа работат, така и женските организации, иако зборуваат за охрабрување на жените да влезат во политика, не им нудат поддршка на оние кои се обиделе во моментите кога таа најмногу им е потребна. Во изминативе години неколкупати се случи сите да бидеме сведоци на јавна, понекогаш и вулгарна, дисквалификација на политичарки само врз основа на тоа дека не е дел од дозволеният клуб. За жал, во ниту еден случај не следеше реакција од страна на нашиот женски клуб. Затоа, сметам дека заедно треба да поработиме на солидарноста која е алфа и омега на женското движење.

Очекувате ли поголема видливост на жените и на родовите теми во парламентот?

Новата бројка неминовно ќе значи и нова политика и нов пристап. Се надевам дека новите парламентарки ќе ја избегнат замката на тезата "сите имаме исти права; не сакам да ме гледаат како жена, туку како човек што успеал; не е битен полот, битен е квалитетот" итн. итн. Се надевам дека ќе сфатат дека отсутството на жени во политиката неможе да се објасни поинаку освен како резултат на систематските дисперитети кои постојат во нашето општество и кои неправедно ја хендикепираат жената. Се надевам дека ќе прифатат дека нивниот успех треба да им овозможи на следната генерација девојки и жени барем помали проблеми во патот кон врвот и дека тоа може да биде наш заеднички и историски успех.

А, во Владата?

Кога сте две меѓу осумнаесет-секогаш сте видливи. Се надевам дека и позициите и "видливоста" ќе ги искористиме за гледање на законите и на одлуките низ родовата призма.

Граѓани за граѓаните

Конструктивна и критичка соработка со Владата

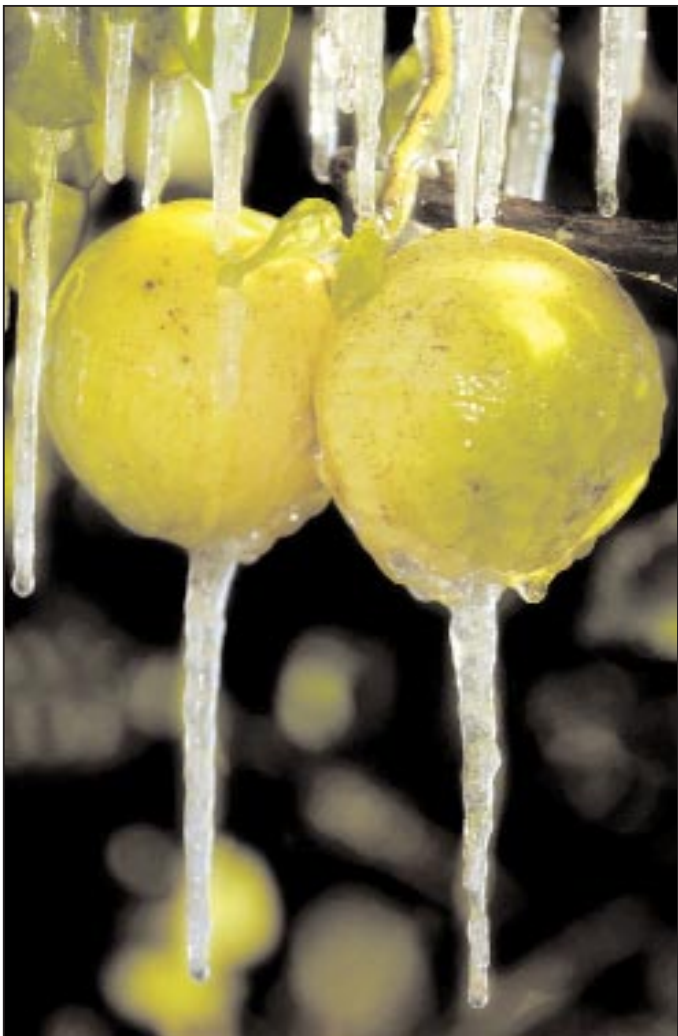
НВО секторот во Македонија полека, но сигурно се претвора во сериозен општествен фактор (и коректор), па оттаму разбирливо е што сè почесто го наметнува прашањето за соработка со владините структури. Уште затоа што, по некоја случајност, дел од програмата на Владата се совпаѓа со заложбите на голем дел невладини организации. Кога зборуваме за соработка мислиме на конструктивно и критичко партнерство во решавање на општествените проблемите што се заеднички дефинирани.

НВО секторот е конкурентно поле на дејствување. Неформалното образование стекнато преку големиот број на обуки од различни области; секојдневното следење на најновите достигнувања, идеи и трендови; блиската комуникација со меѓународни институции и организации, развиените вештини за неопходниот прагматичен и аналитички пристап; како и употребата на странски јазици и информациска технологија претставуваат секојдневие на НВО секторот. Ова е само мал дел на вештини и капацитети кои една мала држава не може да си дозволи, а да не ги искористи.

Граѓани за Граѓаните, web: www.c4c.org.mk

Институтот „Евро-Балкан“ најавува проект за контрола на границата меѓу Македонија и Албанија

МАРИЈА КУКА

Главен проблем меѓу Албанија и Македонија, покрај другите отворени

прашања, е контрола на границата. Ова беше еден од заклучоците на регионалната конференција што се одржа во Охрид во првата половина на

Регионалната соработка мора да продолжи

Недоволно обезбедените премини ги користат оние кои сакаат илегално да ја минат границата, а таа е плодна почва и за организираниот криминал

декември, во рамките на проектот „Македонија и Албанија кон подобро заедничко разбирање и признавање“, во организација на Институтот „Евро - Балкан“. Токму проблемот со границата е повод да почне уште еден проект. Јован Донеv, директор на Институтот „Евро - Балкан“ најавува дека за 2003 година е планиран проектот за контрола на границата меѓу Македонија и Албанија.

Границата е критична точка, вели Донеv. Недоволно обезбедените премини ги користат оние кои сакаат илегално да ја минат границата, а тоа што границата не е доволно безбед-

на, е плодна почва за организираниот криминал, дециден е Донеv. Проектот ќе биде во соработка со нашите партнери од Албанија, а со нив како и со партнерите од Хрватска, ќе работиме на уште еден проект кој се однесува на побрзо зачленување на Македонија во НАТО.

Проектите на Институтот „Евро Балкан“ не се врзани само за регионална соработка, туку и за и околу институциите во земјата, конкретно за државните службеници.

Еден дел од проектите со којшто ќе раководи Центарот за јавната администрација и применета политика ќе се однесуваат на обуката на државните службеници, проекти што ќе се реализираат во соработка со Владата и со Министерството за правда. Посебен акцент ќе се стави на етиката во државната служба, а државните службеници мора да се запознаат со своите права и обврски, а сето тоа сигурно ќе биде многу полесно доколку се донесе соодветна законска регулатива, објаснува Јован Донеv. Ние инсистираме и на законот за установи, тоа е исто така една новина, и сакаме што поскоро

да почнат семинари на коишто би се дискутирало на овие теми. Во соработка со холандските партнери, пак, ќе се реализира проект за јакнење на капацитети за креирање и имплементирање на разни политики.

Донеv истакнува дека секоја влада која има евроатлантска ориентација мора да има развиен цивилен сектор, сектор кој не може да се потпира само на странски донации, туку мора првенствено да биде ориентиран кон домашните средства.

Сигурно дека цивилниот сектор ја нема моќта на институциите на државата, но затоа може да поттикне на некои размислувања, да провоцира размисли, потенцира Јован Донеv. Тоа се покажува и во регионалната соработка. На последната регионална конференција што се одржа во Охрид во рамките на проектот „Македонија и Албанија кон подобро заедничко разбирање и признавање“ ги согледавме проблемите на двете земји, има конкретни предлози за соработка, за економско поврзување, за подобро запознавање затоа што е факт дека во двете земји владее

Секоја влада која има евроатлантска ориентација мора да има развиен цивилен сектор, ориентиран и кон домашните средства

недооформена слика за соседот. Така, во Македонија има дописници кои известуваат за албанските медиуми, но сепак Македонија и случувањата кај нас не се доволно презентирани пред албанската јавност. Мора да се бориме за човекови права, за права на малцинствата и во двете држави, секој мора своите обврски кон малцинствата да ги исполни. Мислам дека на регионалната конференција во Охрид беа поставени прашања кои секако ќе дојдат на ред и кај претседателите на државите.

Инаку, во Институтот „Евро - Балкан“ и понатаму работи електронска новинска архива, а со својата работа продолжува и Центарот за родови студии, во рамките на којшто е формирана школа којашто се организира заедно со фондацијата „Улоф Палме“. Од Институтот за 2003 година го најавуваат и Охридскиот летен универзитет, а од „Евро Балкан прес“ најверојатно ќе произлезат десетина нови наслови. (М.К.)

Истражувањата на НВО Проект за единствена визија покажуваат поинакви резултати од оние на САД

Во Македонија постои желба за заеднички живот. Реченица којашто можат да ја изговорат истражувачите на НВО Проект за заедничка визија по теренските истражувања на територијата на целата земја. Ова е појдовна точка од која се тргнува во градењето на визија за Македонија, како мултиетничка, европска, современа држава.

Поддржување на мирот и процесот на помирување во пост-конфликтниот период, зајакнување на демократските и социоекономските реформи и спречување на насилничкиот конфликт во Македонија, е целта на Проектот за заедничка визија (ПЕВ)-WSP-international, невладината организација на Швајцарија којашто работи во соработка со Обединетите Нации. WSP ги вклучува претставниците на граѓанското општество, Владата и меѓународните организации во еден заеднички и прагматичен процес на анализа, расправа и оценка, која става акцент врз процесот на помирување и придонесува за зацврстување на демократските вредности и на практиките на донесување одлуки по пат на консензус. Членовите на тимот на WSP истакнуваат дека мирот е одржлив само доколку е поддржан од сите страни вклучени во конфликтот, при што локалните учесници треба да ја имаат главната улога, нагласувајќи дека долготраен мир не може да се постигне со сила, туку, напротив, тој мора да биде заснован на разбирање, доверба и заедничка визија за иднината.

Како што потполно недвосмислено и прецизно сугерира името на нашиот проект-Проект за единствена визија, суштинска идеја, односно цел на проектот е да се пронајде и колку што е тоа квалитативно можно повеќе, да се лоцира единствената визија за сегашноста и иднината на Македонија, односно да се конципира стриктно врз основа на партикуларните визии на сите граѓани, вели д-р Тони Науновски, национален истражувач во ПЕВ. Изразот единствена визија претпоставува почитување на разликите - како индивидуалните така и колективните - помеѓу луѓето кои живеат во Македонија. Поентата е дека покрај разликите, кои се продуктивни и овозможуваат квалитативно и квалитативно високо ниво на севкупната stvarност на оваа држава-објективно

Во Македонија постои желба за соживот

Во јуни оваа година американскиот Стејт депармент ги објави резултатите од анкетата, според која Албанците не сакаат да живеат во Македонија во сегашните граници, истражувањата, пак, на тимот на ПЕВ покажуваат спротивни резултати

Тони Науновски: Би го издвоил клучниот елемент односно проблем со највисоко ниво на универзалност за граѓаните на Македонија - економијата во сите нивоа

Фото: Филип Ангевски

постои и еден исто така мошне значаен дел од реалноста, посебно во смисла на идеите коишто доминираат кај луѓето од овие простори, а кои претставуваат поклопување на извесни концепти, вредности, идеали- тоа е всушност единствената визија! Визијата е единствена, сликата за Македонија е идентична кај луѓето од сите етнички заедници кои живеат во неа. Овој исказ, формулиран аподиктички, е втемелен во сознанијата од историјата, сегашноста и истражувањата реализирани од ПЕВ, односно гласовите на луѓето кои живеат во реалитетот Република Македонија, објаснува Науновски.

Во јуни оваа година американскиот Стејт депармент ги објави резултатите од анкетата според која Албанците во Македонија не сакаат да живеат во Ма-

кедонија во сегашните граници, и својата иднина ја гледаат во рамките на голема Албанија. Истражувањата, пак, на тимот на ПЕВ се во спротивна насока.

Резултатите на американските истражувања се во спротивност со резултатите на нашите истражувања, истакнува Науновски. За разлика од нив, ние имаме аргументи за нашите тврдења - да потсетам, тие не ги презентираа методите на нивното истражување, кои се клучни за релевантноста на податоците, додека ПЕВ има систематска и добро финансирана, во секоја смисла на зборот, методологија, и може да ги докаже како автентичноста така и релевантноста на истражувањата. Има волја за заеднички живот-овој заклучок е втемелен на зборовите на луѓето односно на теренските истражувања извршени од истражувач-

киот тим на ПЕВ, без вредносни судови и прашања кои априористички би имплементирале извесни претходно поставени цели на истражувањето и кои, во таа смисла, би се инструментализирале за легитимирање на сопствени принципи на размислување односно за промовирање на своите ставови.

Тимот на ПЕВ изврши истражувања на територија на целата земја, ставајќи акцент на регионите кои содржат специфики што се покажуваат како значајни за разбирањето на менталитетот и мислењето на луѓето, определени географски, но се изведени главно врз покомплексни критериуми. Тоа се регионите на Скопје, Битола, Тетово, Куманово, Струмица.

Науновски објаснува дека истражувањата се направени со цел да се направи

суптилен, мултидимензионален пресек на индивидуалната и колективната свест за генезата на интеретничкиот конфликт, за актуелната состојба, и посебно за визитите на нашата држава.

Дали сфаќањето за интеретничкиот конфликт е ист кај Македонците кој живее во регионот во Струмица, значи во хомогена средина, и кај оној кој живее во една хетерогена средина како што е Тетовскиот регион, на пример. Колку имаат претстава едни за други Албанците од Тетово и Македонците од Валандово?

Сознанијата од нашите теренски истражувања се комплексни и повеќезначни, односно презентираат пресеци на јавното, колективното мислење за повеќе аспекти од реалитетот, објаснува д-р Науновски. И покрај тоа што објективно постојат значителни разлики во генералната рецепција и интерпретација иманентни на регионите со сите свои специфики, има и голем број идентични ставови, без разлика дали станува збор за Струмичкиот или за Тетовскиот регион. Би го издвоил клучниот елемент, односно проблем со највисоко ниво на универзалност за граѓаните на Македонија - економијата во сите нивоа. Опседнатоста на луѓето со економските проблеми, на лично, локално и на национално ниво, е константа која овозможува фокусирање на сите релевантни институции кон конципирање на широка социјално-економска програма за надминување на ургентните проблеми, со што би се надминале и значителен број на мотивацио-каузални фактори за интеретничките тензии. Исто така анализата покажува и ниско ниво на меѓусебно познавање на луѓето од различни националности и постоење голем број предрасуди и митолошки претстави за другите, за оние кои не се припадници на конкретната нација или етничка заедница. Неодамна ПЕВ организираше семинар во Охрид на кој учествуваа луѓе од сите региони, можност да се слушнат и видат оние кои инаку ретко доаѓаат во контакт. Резултатите беа импресивни. Овој „граѓански охридски договор“, како што симболично може да се именува семинарот, претставува меѓу другото, модел на кооперација и разбирање што треба да се имплементира и на другите нивоа на социјално-политички реалитет. (М.К.)

ДЕЈАН ГЕОРГИЕВСКИ

НВО и Интернет Јаваш, јаваш!

Работите напредуваат со брзина на натоварена ластовичка било афричка или азиска

Ако мене ме прашате, невладинот сектор нема излезо од фазата на диференцијација

Насловот може ви се чини, почитуван публикуме, малку чуден, но за него малку подоцна. Овој текст, сепак, се однесува на македонските НВО и Интернет.

Имено, на "дај бе напиши нешто за нас" инсистирање на уредништвото на "МЕВН", решив навистина да седнам и да ги засукам ракавите и, конечно, да стуктам некој ред на тема "по слободен избор." Можеше ова да биде и "Што ќе правам за Нова Година," но темата сепак, не е толку слободна. А, Боже, што се може, вели во мене капетанот Мекват од "Квака 22", седи и пишувај.

Навистина, што се случува со македонските НВО и Интернет? Па, ништо особено, би се рекло. Работите напредуваат со брзина на натоварена ластовичка, сè исто ви е дали е афричка или азиска.

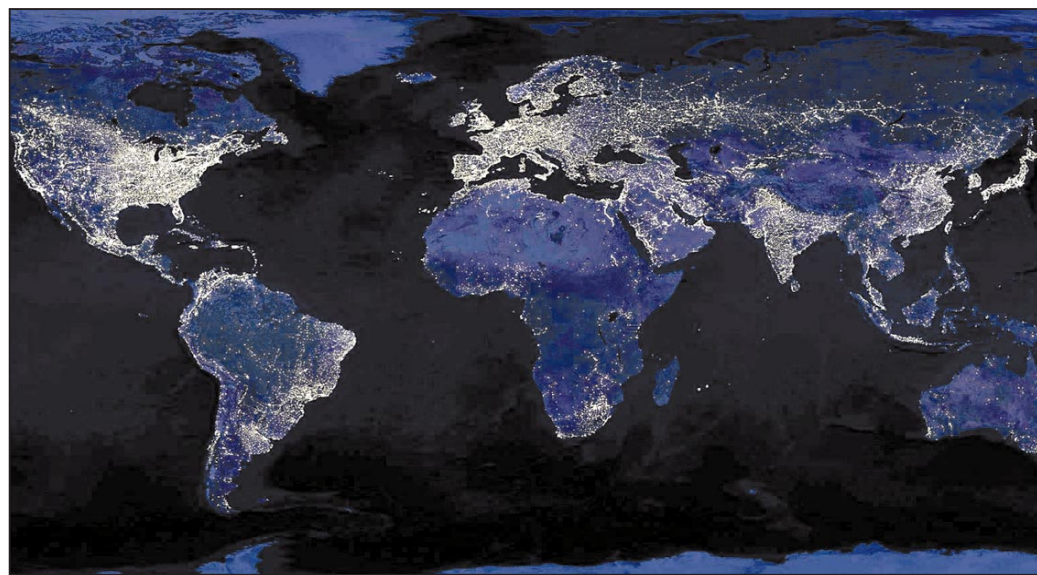
Организацијата за која работам, OneWorld International, лани летото направи едно истражување за македонските (и не само македонските) НВО и нивните искуства со информатич-

ката и компјутерска технологија. Целта беше да се создаде мапа на потребите во таа област, а сè со ниет да се испита можноста за создавање на еден регионален интернет портал кој би бил тотално посветен на "третиот сектор" во напатениот регион (вести, донатори, контакти, анализи, што ти ја знам што). Бројките беа, меѓу нас кажано, поразувачки. Од тогашните цирка две илјади и курсур НВО (тука, секако, ги сметаме и здруженијата на пчелари, палеонтолози и финансиски работници), можеби 25 имаа свои презентации на мрежата, од кои редовно се ажурираа десетина, а вистински извор на информации беа едвуми пет. Еве, нека се осум.

Колку е сега подобрена состојбата, не би знаел да кажам, оти не сум седнал да проверам

барем малку постудиозно, но оставам можност да е малку подобрена. Она што ме интересира, браќа и сестри и мили комшии, е зошто е тоа така?

Ако мене ме прашате, јас мислам дека тоа пред сè се должи на фактот што нашиот невладин сектор нема излезо од фазата на диференцијација, при што мислам на фактот што сè уште, најголемиот број од НВО не се водат од својата декларативна мисија, туку трчаат по донаторите, т.е. се проектно ориентиран. Во услови на недостиг на домашно финансирање, и неподготвеност на локалните бизнисмени, бизнисмени и останати "поштени" деловни луѓе позитивно да одговорат на уредните напори за практична примена на знаењата стекнати на различни курсеви и работилници за "фундраинг"

активности, најголемиот број НВО аплицираат секаде каде што се даваат пари. Прашањето не е "каде можам да најдам помош за моите активности," туку "што активности да преземам за да добијам пари." Следствено, еколошките организации се борат против корупцијата, културните здруженија организираат еколошки акции, а женските организации работат, буквално сè и сешто.

Во такви услови, беспредеметно е да се бара од нив да му посветат поголемо внимание на Интернет и на сопственото присуство на мрежата (се разбира, част и чест на сите што тоа го прават), оти тоа во најголем број случаи носи само трошоци и одзема пари кои можат да се искористат на друго место. Ако евентуално добијат

пари за таа специфична намена, резултатите се, главно, рудиментарни презентации на кои најчестата информација која може да се дознае е "андр констракшн".

Сето претходно не би било толку страшно ако истовремено истите тие НВО не се жалат и не плачат наоколу дека "медиумите им посветуваат малку внимание," дека (медиумите, де) се под толкава контрола на политиката. Па ете ви ја мрежата, мајкини. Колатерална штета од фактот што "интернет економијата на иднината" потона како оној пустиот Титаник е што сега се смета дека на интернет тешко ќе може да се заработат пари. А ако нема пари, политиката нема да може, и да сака што е поважно, да го контролира. Сите на интернет, парола на денот.

Водејќи се од такви благородни мотиви (и финансиите на Хивос) и OneWorld International реши да тргне со порталот кој се подготвува (нема да пишам дека ќе стартува на тој и тој ден, оти три пати малер бие) и наскоро ќе биде на услуга "господи и пустоловима" (како што оди една реклама за едно пиво). Што да ви кажам, повелете!

П.С. Конечно, за насловот. Воден од ситнонационалистички мотиви, си земам за слобода да го искористам официјалниот превод на англискиот збор "сурфинг" на македонски јазик, "јавање на бранови." Само ме плаши тоа да не се прочита малку погрешно, со акцент на вториот слог, оти тоа, ако не се лажам, на турски значи: "Полека, полека."

(Авторот е координатор на One world за Македонија)

РАЗГОВОР

КАТЕРИНА БОГОЕВА

Фани Михајловска, ЕРИНА за пристапот до информации од животната средина

Државата мора да ги информира граѓаните за она што го работи

Новинарско-правниот енвиронмент ЕРИНА од Скопје е првата невладин организација во земјава која изготви предлог за донесување на закон за пристап до информации за животната средина.

Проектот кој беше финансиски подржан од Институтот за трајни заедници, траеше од март минатата, до мај оваа година. Неговиот раководител, адвокатката Фани Михајловска, задоволна од изготвеното, очекува државата да покаже интерес и да го имплементира во своите законски акти.

Која Ви беше целта при оформувањето на предлогот текстот за донесување на законски акт со кој ќе биде регулирано прашањето на достапноста на информациите од областа на животната средина во јавноста?

Целта беше да се надмине законскиот вакум од оваа област и да се создаде законска можност за имплементирање на веќе ратификуваната, од македонскиот Парламент, во 1999 година Архуска конвенција. Во рамките на проектот ги преведовме законите за пристап до информациите на САД и Шведска, кои ни беа посочени како најлиберални законски акти од оваа област и истите беа поделени бесплатно во јавноста. Оформивме стручен тим за изработка на законските одредби во кој земаа учество проф. д-р Борче Давитковски од Правниот факултет и Добрила Кацарска, судија во Основниот суд И во Скопје, а формиравме и координативно тело кое го сочинуваа преставници на Канцеларијата за комуникација со јавноста при Министерството за животната средина и просторно планирање, на холандската организација Милеуиконтат, на Народниот правобранител, од Министерството за правда и новинари. Не успеавме да вклучиме претставник на Парламентарната комисија за животна средина, со оглед на фактот дека првот дел од проектот се реализираше во 2001 година, кога безбедноста состојба во земјата беше променета. Во тој период, постоеше предлог, законските одредби за пристап до информации од областа на животната средина да бидат вградени како составен дел на Законот за слободен пристап до административните документи кој започна да го изготвува Министерството за правда и е во агендата на Владата, но и покрај начелната согласност и расположение од страна на одговорните лица од Министерството за правда, обидите тоа да се реализира беа неуспешни, бидејќи приоритет добија други законски проекти. Законот за слободен пристап до административните документи беше одложен за некое друго време.

Колку јавните расправи на кои учествуваа и преставници на невладините организации, влијаа

на дооформување на првично подготвениот текст за законските одредби?

Со оглед на дискусиите водени меѓу претставниците на невладините организации и власта, задоволувачки беше интересот на изготвениот документ при што беа упатувани одредени сугестии, се бараа дообјаснувања на понудената содржина на текстот, а целиот проект беше поздравен и отценет како неопходен, со оглед на состојбата во која се наоѓа Македонија на полето на информирање за актуелностите поврзани со животната средина. Она што е важно да се напомене дека одредбите кои го сочинуваат изготвениот текст на предлогот за донесување Закон за пристап до информациите од областа на животната средина, го регулираат и учеството на јавноста на одлуките за учество на јавноста во донесување на одлуките од областа на животната средина. Врз основа на добиените мислења и сугестии од претставниците на невладините организации и државните институции, текстот беше дополнет и дооформен. По предлог на проф. Борче Давитковски, кој впрочем беше главен автор на работниот текст, законските одредби требаше да се вградат како составен дел-глава на Законот за изменување и дополнување на законот за заштита и унапредување на животната средина и природата, изготвен од страна на Министерството за животна средина и просторно планирање, но иако предлогот од страна на претставниците на министерството беше начелно прифатен и ние во добиениот текст ги вградивме одредбите подготвени од наша страна, сепак тој не беше земен во предвид. Па така, Парламентот на Република Македонија

Искуството покажува дека добивањето на информации зависи од добрата волја на тој што ги поседува

Фото: Филип Анговски

во јуни изгласа текст на Законот за изменување и дополнување на законот за заштита и унапредување на животната средина и природата, во него предложените одредби од наша страна не беа вградени, а ние не добивме ниту повратни информации од кои причини нашиот текст не е прифатен.

А какви се денес можностите за негово вградување, постои ли промена во односот на ресорното министерство?

Нашите активности околу законот не се за вршени, Постои нова алтернатива во рамките на проектот "Зајакнување на капацитетот на Министерството за животна средина и просторно планирање" финансиран од Европската агенција за реконструкција. Во рамките на тој проект се прави и проценка на легислативата и се изнаоѓаат начини за нејзино усогласување со европската легислатива. При контактите што ги имавме со претставниците од правната служба на министерството, ни беше кажано дека без разлика на споменатите мали измени на Законот за изменување и дополнување за заштита и унапредување на животната средина и природата, целиот закон ќе се менува и ќе се прави еден базичен закон кој ќе ги содржи сите области на животната средина. Во тие рамки ќе биде вметната како посебна глава и оваа област "пристап до информации од областа на жи-

вотната средина", каде според сегашните ветувања ќе биде вграден и нашиот предлог закон. Немаме подетална информација кога тоа точно ќе се случи, но проектот од септември почна да се реализира со одредени активности во кои ние учествуваме. Важно е да се спомене дека за предлог законот кој го изготвивме, интерес покажа Регионалниот центар за заштита на животната средина со седиште во Будимпешта. Тие ја побараа неговата англиска верзија како информација за тоа што се случува во Македонија на ова поле.

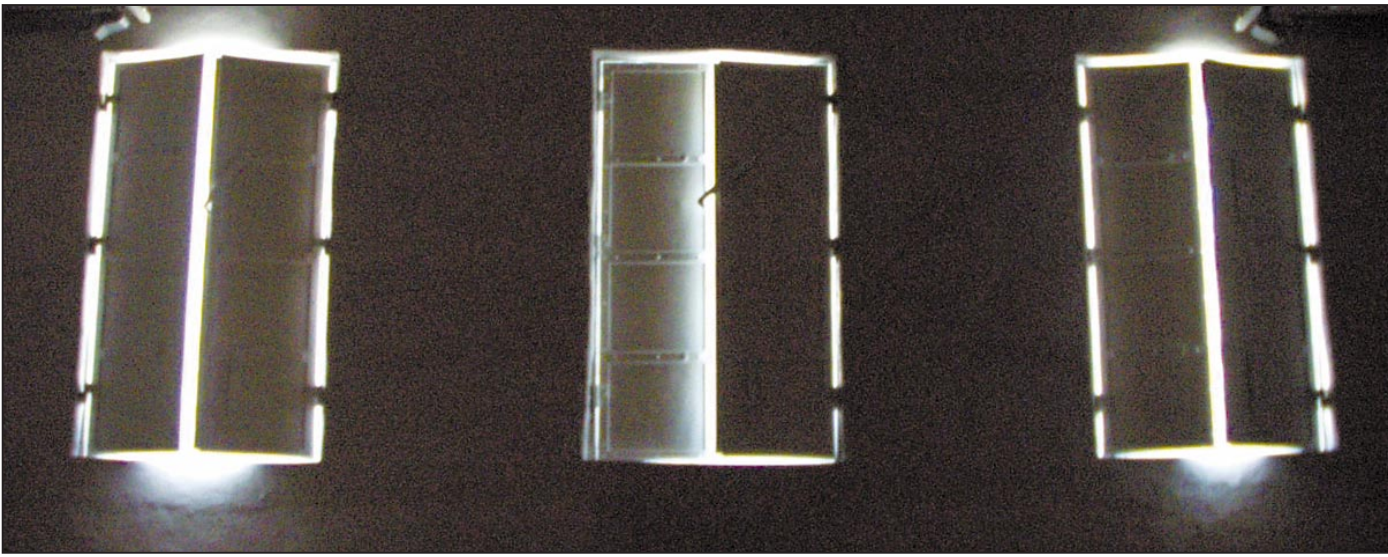
Во текот на оваа година, го реализиравте проектот Правен центар за животна средина, нудејќи им на граѓаните бесплатни правни совети и застапувања во решавањето на проблемите со животната средина. Што покажа стекнатото искуство со барањето и добивањето на потребните информации во државата?

Искуството ни покажа дека добивањето на информациите зависи пред сè од добрата волја на тој кој ги поседува, дали сака или не да ги даде, бидејќи не постојат воспоставени механизми кои ја регулираат таа сфера. На пример, во Законот за заштита на животната средина и природата постои одредба дека податоците се јавни, но не постои механизам кој би овозможил практично релизирање на правото.

Правниот центар во текот на оваа година им беше отворен на граѓаните а неговата работа беше овозможена со поддршка на Европската Унија и Милеуиконтат. Се покажа она што и очекувавме, дека невладините организации и граѓаните, имаат потреба од правна помош. Се надеваме дека државата ќе покаже интерес за добиените резултати и ќе овозможи Центарот да продолжи да работи и со нејзина поддршка, бидејќи сега по завршувањето на проектот на почетокот на декември, членовите продолжија да работат волонтерски, поради интересот кој постои од граѓаните. И преку ваквиот начин на делување, ние повторно се доближивме до граѓаните и се соочивме со фактор дека граѓанската свест за остварување на правата од областа на животната средина е на ниско ниво. Начини за реализирање на овие права постојат, но граѓаните се неинформирани, брзо се откажуваат од борбата и мислат дека никој ништо неможе да стори. Правниот центар со својата работа го покажува спротивното.

Расчекорот помеѓу женското движење и феминистичката теорија значи отсуство на стратешка свест за надминување на детектираните проблеми

Идеологијата на женските невладини организации

Повеќе грижа и одговорност, а малку феминизам

ЖАРКО ТРАЈАНОВСКИ

И покрај неговата специфичност, женското невладино движење во Македонија не може, а да не ги споделува проблемите на невладиното движење во земјава, во регионот и во светот воопшто:

По државното осамостојување, во Република Македонија, како и во сите останати земји од "третиот бран на демократизацијата" забележително е јакнење на граѓанското општество, оној "дом на релации и асоцијации вон семејството и пазарот, но одделени од државата". Сепак, создавањето на огромен број здруженија на граѓани е индикатор дека во Македонија може да се зборува само за локална, иако не и "самоодржлива" сцена на невладини организации. Сè додека главниот финансиски прилив во невладиниот сектор (ке) доаѓа однадвор - граѓанското општество во Македонија ќе ја споделува судбината со граѓанските општества во Југоисточна Европа која, на Балканот, е тесно поврзана со нестабилните политички и економски состојби.

б) Претставата што можеме да ја стекнеме за граѓанското општество во Република Македонија се менува во зависност од тоа дали приликите во неа ги разгледуваме во контекст на случувањата во земјите на поранешна СФРЈ, на Балканот, земјите на (Централна и) Југоисточна Европа, или земјите на "третиот бран на демократизацијата". Една од основните работи што мораа да ја научат новите демократи е дека сурфањето по "третиот бран на демократизацијата" може да биде многу ризичен потфат без развиено граѓанско општество, како еден од главните носители на демократската култура и главните обликувачи на јавното мнение.

в) Женското невладино движење како активен чинител во македонското граѓанското општество, за жал, ја споделува истата "стеснета перспектива" карактеристична за невладиното движење, но и за партискиот живот - што е карактеристично не само за Македонија туку и за останатите земји од регионот. Најголем број женски организации размислуваат и делуваат микро-локално, многу малку суб-регионално, на прсти можат да се избројат оние што размислуваат и дејствуваат на државно или регионално ниво. Забележи-

телно е отсуството на свест за пошироки регионални перспективи, да не зборуваме за глобална перспектива. "Стеснетата перспектива", карактеристична за граѓанските општества на речиси сите балкански земји, е една од главните причини зошто не постои координација помеѓу балканските женски невладини движења и зошто женското невладино движење кај нас е отсечено од матицата на глобалното женско движење.

Отсуството на активно регионално женско движење и отсече-

носта на женското движење во Македонија од глобалното женско движење подразбира и отсеченост на женската невладина акција кај нас од глобалната женска политичка теорија. Тоа се факторите што го детерминираат одговорот на нашето прво суштествено прашање: Во колкава мерка женското невладино движење во Македонија е феминистичко движење?

Можат да се дадат два различни одговора:

1. Женското невладино движење во Македонија не е феминистичко движење затоа што: а) најголемиот дел од женски невладини организации кај нас не поседуваат свест за себе, ниту пак јавно се декларираат како дел од феминистичкото движење; б) истите не се поврзани со феминистичките организации кои дејствуваат на регионален или глобален план; в) кај нив отсуствува однос кон феминистичката теорија; г) во нив има мал број на активисти кои се подготвени јавно да се идентификуваат како "феминистки".

2. Женското невладино движење во Македонија не е феминистичко движење затоа што: а) најголемиот дел од женски невладини организации кај нас не поседуваат свест за себе, ниту пак јавно се декларираат како дел од феминистичкото движење; б) истите не се поврзани со феминистичките организации кои дејствуваат на регионален или глобален план; в) кај нив отсуствува однос кон феминистичката теорија; г) во нив има мал број на активисти кои се подготвени јавно да се идентификуваат како "феминистки".

2. Женското невладино движе-

Соочување со бројките

Ако преокупираноста со хуманитарните и едукативните активности на женските НВО во Македонија (претпочитањето на краткорочни проекти) може да се објасни како непосреден израз на етиката на грижа и одговорност поттикната од катастрофалните ефекти од воените, политичките, и социјалните турбуленции на Балканот; а ширењето на идеологијата на човековите права на жената како симптом за формирање на подолгорочна стратешка свест за решавање на тековните женски проблеми; тогаш, расчекорот помеѓу женското движење кај нас и феминистичката теорија како идеолошка база на феминистичката политика може да се толкува како отсуство на визија, како недостаток на инспирација и стратешка свест за надминување на детектираните проблеми на "долги патеки".

Борбата против родовата дискриминација на сите нивоа, во која женските невладини организации можат да одиграат значајна улога, почнува со соочува-

њето со бројките (статистичките показатели), а продолжува со дефинирањето на целите и стратегиите. Делотворноста на женските невладини организации во борбата за родова еднаквост ќе зависи во голема мера и од начинот на кој (ке) ги оправдуваат краткорочните, среднорочните и долгорочните програмски цели, стратегиите за остварување на целите, и конкретните потези во политичката игра. Една од главните карактеристики на демократската политичка игра е тоа што менувањето на дефиниторните и стратешките правила на играта е легитимен потег, составен дел на играта. Во која мерка женските невладини организации ќе успеат да ги променат дискриминаторските дефиниторни правила и стратегии, ќе зависи од тоа колку успешно ќе ги комбинираат етиката на грижа и одговорност, идеологијата на човековите права, и современите феминистички стратегии како ефективни инструменти за оправдување на женската невладина акција.

ње во Македонија, во извесна смисла, е феминистичко движење затоа што: а) и покрај отсуството на самосвесен феминистички вокабулар во програмите и проектите на женските невладини организации нивните активности и цели недвосмислено можат да се идентификуваат како феминистички; б) и покрај отсуството на стратешка свест, одреден дел од несвесно применетите стратегии можат да се идентификуваат како феминистички стратегии; в) и покрај отсуството на идентитетот "феминистка" кај најголемиот број активисти добар дел од активностите на женските невладини организации во Македонија не се разликуваат од активностите на женските невладини организации во другите делови од светот, кои себеси се идентификуваат како феминистички.

Во однос на второто прашање што си го поставивме, "Колкав е процентот на активни припадници на женските невладини организации кои отворено се изјаснуваат како феминистки?" можеме да ги изнесеме следниве согледби.

Прво, од тоа што како феминистки, во која било смисла, се изјаснија петнаесеттина од педесетината активисти што ги интервјуиравме тешко можеме да го изведеме заклучокот дека околу една третина од припадничките на женските невладини организации се идентификуваат како феминистки. Имено, фактот што при интервјуирањето гарантиравме доверливост на податоците (интервјуата сами по себе не претставуваат чин на јавно изложување), веројатно придонесе поголем број активисти да се идентификуваат како феминистки отколку што тоа би било случај кога би се работело за јавен чин во далеку понеповолна социјална средина. Дури и кај одредени теоретичарки кои се идентификуваат како феминистки во пригодни прилики (феминистички конференции, семинари, конгреси, предавања...) забележлива е тенденцијата да го премолчуваат својот "скришен идентитет" кога учествуваат на трибини, семинари, конференции на кои кај мнозинството учесници е забележливо отсуство на "родова чувствителност".

Второ, интересно беше сознанието дека кај повеќето активисти што се изјаснија како феминистки, главен фактор во формирањето на идентитетот бил допирот со феминистичката теорија а не контактот со други активисти кои сопствените активности ги асоцирале со тој идентитет. Што се однесува до третото прашање што го акцентиравме уште во уводот - "Во која мерка програмските начела и определби на женските невладини организации се инспирирани од современите феминистички идеи?" Можеме да кажеме дека со неколку исклучоци, женските невладини организации не се воопшто инспирирани од современите феминистички идеи затоа што немаат никаква претстава ниту за традиционалните, а камоли за развојот на современите феминистички правци. Ретки се оние, дури и помеѓу теоретичарките што флертуваат со идентитетот "феминистка", кои се сензитивни на разликите помеѓу

либералниот, културниот, радикалниот, социјалистичкиот феминизам, да не зборуваме за разликите помеѓу психоаналитичкиот, егзистенцијалистичкиот, лезбејскиот, постмодернистичкиот, еко-феминизмот, сајбер-феминизмот итн..

Ако во сегашниот степен на развој на женското невладино движење не може да се каже дека феминизмот е доминантната идеологија, тогаш, се наметнува прашањето, со кои други теориски засновани идеи женските невладини организации ги оправдуваат (односно, можат да ги оправдаат) сопствените програмски начела, стратегиите за дејствување и конкретните активности.

Ако детално го анализираме широкиот дијапазон на идеи и вредности содржани во програмските цели и активности на женските невладини организации во Македонија можеме да дојдеме до заклучокот дека истите можат да се подведат на три различни теориски дискурси: етиката на грижа и одговорност; дискурсот за човековите права; имплицитно или експлицитно прифатените принципи и стратегии на феминистичката политика.

Грижата и одговорноста произлегуваат од жените активисти во НВО, но не се упатени само кон жените од нивните редови, ниту пак само кон жените воопшто. Тие се манифестираат на најразлични нивоа; може да се каже, на сите оние нивоа каде што потфрла рационалистички заснована, во најголем број случаи инструментализирана етика: грижата и одговорноста за мирот; грижата и одговорноста за сите лица кои на било кој начин ги почувствувале последиците од војната; грижата и одговорноста за хендикепираните, социјално загрозените, за старите и изнемоштени лица; грижата и одговорноста за болните, за младите, за лицата подложни на болестите на зависност; најпосле, грижата и одговорноста за културните добра и животната средина. Меѓутоа, моралниот јазик на грижата, одговорноста, заемната поврзаност и обусловеност, солидарноста, нужно не се исклучува со моралниот јазик на праведноста и правата кој зазема исто така забележително место во оправдувачкиот дискурс на женските НВО кај нас.

Денес во Македонија постојат неколку женски организации кои својата активност првенствено ја оправдуваат со говорот за човекови права, ставајќи посебен акцент на човековите права на жената: Групата за човекови права "Фемина" од Куманово, Здружението за еманципација, солидарност и еднаквост на жените на Република Македонија, Организацијата за заштита на женските права со седиште во Делчево... Меѓутоа, и покрај тоа што изразот "женски права" фигурира во мнозинството програмски цели на женските НВО во РМ, недостатокот на правна свест, неразвиената култура на човекови права, и навидум неспособливите социјални бариери се се уште главна причина зошто "женските права" се далеку поприсутни во програмските цели, отколку во конкретните проекти на женските невладини организации.

Жените -неискористен ресурс на Македонија

Во парламентот влегоа родово сензибилизирани политичарки

ЛИЛЈАНА ПОПОВСКА

Статистички гледано, жените во Македонија ќе ја дочекаат 2003-та година политички зајакнати и родово освестени, а истовремено економски ослабени и социјално загроени. Се разбира, овие квалификации треба да се сфатат условно, како трендови во развој, а не како конечна и генерална одредба за сите жени во земјата.

Од една страна, имаме веќе пристојна двоцифрена бројка на жени во Парламентот (18%) и разбранувана женска јавност (главно во урбаните подрачја), освестена за својата моќ, која се поорганизирано бара остварување на законски гарантираната рамноправност во сите сфери од животот. Од друга страна, пак, имаме огромна сиромаштија, социјална беда и криминал, каде во огромен дел жртви се токму жените. Сево ова споено во една реченица и во една формулација, го дава моменталниот пресек на состојбите, каде што се претритуваат два процеса: топењето на економската и социјалната сигурност на жените/граѓаните, со јакнењето на женското движење.

Развојот на женското движење

Развојот на женското движење во Македонија е долгогодишен процес во кој се вткаени напорите на илјадници жени, како и на одреден број еманципирани и храбри мажи. Како поединечни влогови на високо едуцирани и самосвесни индивидуи, но и како групни иницијативи на многубројни невладини женски организации. Посебно треба да се нагласи пионерската улога на лидерките од невладиниот сектор во појавата и развојот на организирањето на жените од политичките партии, зашто токму тие беа нивните први аниматорки и едукаторки. Во моментот постојат формално организирани женски групи во 10, како и неформални женски јадра во 3 политички партии.

Интересен момент во женското движење во Македонија беше формирањето на Македонското женско лоби, во март 2000 година. Тоа обедини жени од различни структури (невладини организации, политички партии, владини структури, медиуми и независни интелектуалки), со различни етнички, верско и политичко потекло. Непосредното формирање на Македонското женско лоби претставуваше одговор на иницијативата на Работната група за полова рамноправност (Гендер Таск Форце) при Пактот за стабилност. Но тоа беше истовремено и одговор на внатрешните потреби на жените во Македонија за вклучување повеќе жени во политиката и во јавниот живот, како и за подобрување на статусот на жените во општеството во целина. И двете цели се во функција на поголема демократизација на земјата и ги следат светските и посебно европските трендови на овој план. Во тој момент, во Македонија постоеше критична маса за таквот исечок. Притоа, значајна новина беше надградбата на дотогашната парцијална и инцидентна соработка помеѓу жените активистки до континуиран и координиран заеднички настап во јавноста по одредени битни прашања, кои претходно се утврдени како заедничка стратезија.

Резултати од координираниот настап

Стратешка цел за 2000-та година беше повеќе избрани жени на локалните избори. Следеше заедничко лобирање кај политичките лидери и во јавноста за подобро позиционирање на жените-кандидатки на изборните листи, нивна интензивна едукација, како и силна медијска кампања за поддршка. Резултатот во бројки беше следниов: 50% повеќе избрани жени во општинските совети и првите три градоначалнички. Но резултат беше и големото раздвижување и самоосознавање на жените од целата земја, што се искажа преку зголемен активизам во невладиниот и во политичкиот сектор.

Војната во 2001-та година ги прекина планираните активности. Лобирањето за жените беше заменето со лобирање за мир во земјата - и пред домашната и пред меѓународната јавност. Војната има свои текови и свои „главни“, играчи, но веруваме дека жените што останаа да работат заедно во тие тешки мигнови дадоа макар скроман придонес во изградбата на мостовите за соработка што следеа и сле-

дат потоа. Како резултат на тоа во постконфликтниот период беа реализирани серија проекти во кои медијатори на разделени-те заедници беа токму жените, олеснувајќи ги процесите за вра-

Жените ќе ја дочекаат 2003-та година политички зајакнати и родово освестени, а истовремено економски ослабени и социјално загроени

Овој мандат е шанса парламентарките да се докажат, но и да одработат за сите други жени - да им го олеснат влезот во институциите на системот

ќање на раселените лица во нивните домови.

Парламентарните избори во 2002-та година беа можност да се ефектуира зголемен интерес на жените за активна улога во одлучувањето, пред се во политиката. За оваа цел беше покрената цела машинерија со различни актери: Одделението за рамноправност на половите, жените-експертки во владината комисија за изготвување на новиот закон за избори на пратеници, жените во медиумите, жените од невладините организации и партиите. Активностите беа различни: едукација, семинари, лобирање, застапување. Од големо значење беше широкиот проект за едукација на жените од 11 политички партии, како дел од

регионалниот проект на ГТФ, со Одделението како координатор. Резултатите следеа во фази - најпрвин во Собранието на Р.Македонија беше изгласан изборниот закон со вградена родово квота од најмалку 30%, по што следеше солидно позиционирање на жените-кандидатки за пратенички на листите, за на крајот да ги завршме изборите со 17,5% избрани жени-парламентарки (18% по последните поместувања на листите). Ова претставува голем скок од претходните 7,5% избрани жени (5,8-6,6% реално присутни во Парламентот).

Она што е особено важно да се истакне е дека во Парламентот не влегоа случајни жени, жени-бројки, туку, во најголем дел, едуцирани, политички писмени и родово сензитивирани жени. Овој мандат е шанса да одработат за себе, да се докажат како личности и политичарки, но и да одработат за сите други жени - да им го олеснат влезот во таа и во другите институции на системот. И повторно, не заради бројките, туку заради принципот на правичност, заради збогатување на понудата на идеи и решенија, како и заради ползување на целокупниот човечки потенцијал што оваа наша земја го има.

(Автиорката е иррајеничка)

Агенда за 2003, но и за понатаму

Се разбира, има уште многу пат да се изоди.

Токму затоа, веднаш по изборите продолжија активностите: вклучување на новите парламентарки во работата на Лобито, лобирање за повеќе жени во извршната власт, поддршка на широката кампања на ИОМ за борба против трговијата со бело робје, соработка со женската секција на синдикатот во врска со законот за пензиско осигурување итн.

Но заради поголема ефикасност во претстојниот период, неопходно беше да се спроведе темелно стратешко планирање на идните активности на Македонското женско лоби, со реална проценка на постигнатото, со јаките и слаби страни. Лоцирани беа следниве потреби:

- **Јакнење на позицијата на избраните жени-парламентарки** преку формирање парламентарно женско лоби со своја канцеларија за логистичка поддршка во тековното работење, како и заради усогласување на ставовите околу одредени сензитивни прашања за жените. Оваа задача е во фаза на реализација, зашто Македонија е веќе вклучена во регионален проект на ГТФ кој, покрај ова, ќе овозможи и натамошна едукација со размена на искуства со жени од други парламенти.

- **Политичко јакнење на жените во локалната самоуправа** - како избрани и како административни лица. За оваа цел ќе бидат потребни едукација за различни цели групи, но и работа на измена во изборниот закон за локални избори, со внесување родово квота од 30%. Ова ќе биде и стожерот на активностите до есента 2004 година.

- **Економско јакнење на жените** преку стимулирање и поддршка на женското претприемништво, а со посебен акцент на жените од т.н. кризни региони, како неопходен елемент за враќање во нормалниот живот.

- **Јакнење на институционалната поддршка на половата рамноправ-**

ност, преку кадровско и институционално подигање на Одделението за рамноправност на половите при Министерството за труд и социјална политика.

- **Издначување на нивото на еманципираност на жените во различни средини** (од територијален, социјален, етнички и др. аспект), за да имаме сите еднакви стартни позиции. Во оваа смисла повторно, барем делумно, ќе помогне ГТФ преку регионалниот проект за еманципација на жените-Ромки. Секако, на овој план ќе има многу работа, особено во руралните средини и особено во одредени етнички средини, за што треба сите заедно да се заложиме.

- **Работа на полето на човековите права**, со законски решенија и нивна имплементација за прашањата како што се семејното насилство, трговијата со бело робје и сл.

- **Дисперзирање на Македонското женско лоби низ земјата**, во функција на подобро информирање и координирање на жените од сите краишта, но и во функција на погоре спомнатото издначување на нивото на еманципираност.

- **Меѓународно натамошно поврзување со слични организации и форми**, вклучително со жените од дијаспората.

- **Работа со медиумите** за натамошно сензибилизирање на јавноста, но и на самите медиуми.

Со сиве овие претходно набројани активности, женското движење во Македонија само го исполнува пред неколку години усвоениот Акционен план за постигнување полова рамноправност, што претставува една од обврските на нашата земја на планот на приближување кон стандардите од европската заедница. Затоа, веруваме дека овие активности ќе најдат на поддршка од соодветните институции до кои ќе се обраќаме.

Отворено писмо до Мобимак и Дајнерс клуб Зошто ги навредувате жените?!

„Почитувани“,

Сигурно се секавате дека за време на изборниот и посли-изборниот период провајдерот Он.неј со својата бизарна реклама „Сакам кога е голем“ вулгарно и безобразно се промовираше во своевиден „макро“ на оние (жениите!) кои имаат: „голем број влезни линии“ и „голем број корисници“.

Ако не се секавате, не е важно зашто вашите пример е речиси идентичен. Во изминатите неколку недели редовно, и во печатот и на улица, преку рекламатта: „Се за 30 ден. дневно“, се промовираше

себе си во недовештен „макро“. Ем на клиентите им ги нудите своите „продовачки“, ем срамежливо им порачувате дека не можат да ги имаат за само 30 денари дневно колку што чини вашите производен пакети.

Оштатаму, се працуваме на која сума сите ги процениле продоачките кога веќе толку видливо (фотографијата е директна, невосмислена и доминантна) сакате да им ги „продовате на дневна основа“ на сегаашните и итни „муштерши“. Се разбира, јасно ни е дека ги имате сите потенцијали и предуслови за ваквот „бизнис“ - „услугите“ што ги нудите лесно

и дискретно можат да се договорат по мобилен телефон, а лесно и дискретно можат да се плаќаат со „пластична“ картичка.

Ако е така штога барем покренете акција за легализација на проситиуцијата, и транспарентно и отворено зајочнете со „бизнис“. Но верувајте и штога ќе треба да почитувате одреден етички кодекс и одредени правила за штога кога, каде и како ќе ги остварувате вашите „претприемнички“ амбиции во сферата на проситиуцијата.

Оштатаму, почитувајте ги и не навредувајте ги вашите вработени и жените воопшто. Зашто, ише не се за продовање и зашто мажите не се вашата единствена целна група! Жените, ако не сите знаеле, имаат право на избор и можат лесно и масовно да ве „исфрлат“ од нивниот видокруг. „Пластични картички“ има многу, а наскоро ќе има и нов мобилен ојератор.

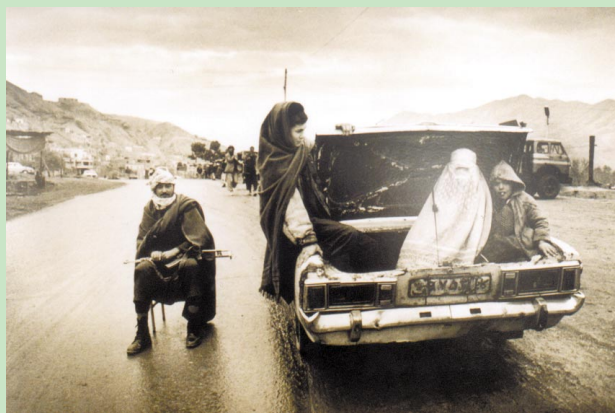
И мизогинијата и монололот имаат крај!

Мобимак-Diners Club пакет (познато важи до 31.12. 2002 год.)
САМО ПРОДАВАЧКАТА НЕ Е ВКЛУЧЕНА...
За информации обратете се во продажното место на Мобимак.
Diners Club International
МОБИМАК

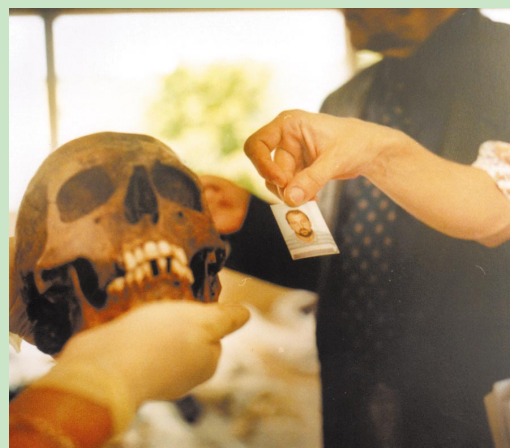

Колумбија: Локалните банди на своја рутинска контрола, пред детските очи

Авганистан: И покрај се луѓето се обидуваат да ја сочуваат својата традиција – Тим Дервен, Белгија

Босна и Херцеговина: Експерти користат методи за аутопсија за идентификација на есхумираните тела од масовните гробници
Зија Гафик

КАТЕРИНА БОГОЕВА

Драматиката на 2001 година ќе остане забележана во историјата како неповторлива по многу нешта. Светот ќе ги помни фотографите и телевизиските снимки на кои се гледаа човечки лица полни со ужас, неверување, болка, очај. Малкумина од фотографите кои деноноќно бдеа за да го фатат мигот на човековото постоење денес и да го увековечат за во иднина, во своите визуелни извештаи во медиумите понудија весел, светол, шарен поглед на светот. Додека ја разгледувате сеуште актуелната фотографска из-

ложба во Музејот на современата уметност, не ве напушта чувството на трагање по нешто убаво релаксирачко, вобудливо, авантуристички весело. Такви фотографии во сосема мал број нуди веќе традиционалната светска изложба World press photo организирана од страна на истоимената независна фондација за подршка на развојот на фотографијата и Маке-

донскиот институт за медиумне-невладина организација, Центар за професионализација на медиумите кој го подржува развојот на слободните и независните медиуми, професионалните и етичките стандарди и слободата на говорот. Останува самите да ги откриете фотографите за “обичните човечки нешта”, како што се фотографите кои отсликуваат спорт, забава, научни откритија. Дел од драматиката на 2001 година ја содржат и трите понудени фотографии снимени во Босна и Херцеговина, Колумбија и Авганистан, како илустрација за “необичните нешта на сосема обичните луѓе”.

Фоторепортерите ја доловија драматиката на 2001 година

„Куката- Хаосот“ - регионална работилница и изложба Ослободување од стереотипите за женскоста

Жената и повторно изградениот дискурс за уништен и уништителен дом

Охрид и Скопје, се двата града во кои во различни периоди годинава, беа создавани и презентирани делата на тринаесет уметнички од балканските, земји под заеднички наслов “Куката -Хаосот. Жената и повторно изградениот дискурс за уништен дом”. Од 19 до 29 септември, во охридската населба Канео беше реализирана тематската работилница оформена од страна на организаторите, Здружението на граѓани “359 0 - Мрежа за локални и субалтерни херменевтики” и Асоцијацијата за култура “ИКОН” од Скопје, со учество на уметници, поканети врз основа на нивната дотогашна работа на темата и медиумот, при што се создадени дела во кои записот е носен на сликарско платно и рам.

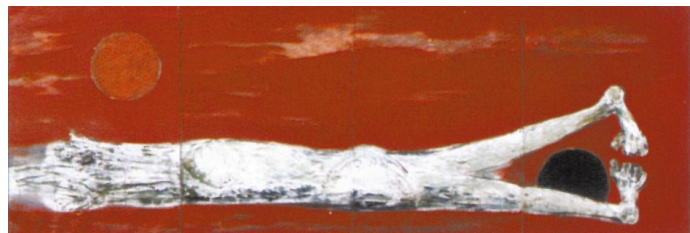
Изработените дела на уметничките: Нина Тодоровиќ и Светлана Волик-Југославија; Светозара Александрова и Дилмана Јорданова Стефанова - Бугарија; Сабина Решкиќ-Хрватска; Полна Поклукар и Ксенија Черче -Словенија; Љумтури Љошми и Рајмонда Захарија Мато -Албанија; Гордана Ангелиќ - Галиќ -Босна и Херцеговина и Микица Трујкановиќ, Моника Десоска и Жанета Вангели -Македонија, од 10 до 20 декември можеа да се видат во изложбениот простор на Културната локација “Место” во Скопје, каде беа претставени како дела низ кои се провлекуваат различни аспекти на жената и женскоста, исцрпувајќи го на тој начин нејзиниот комплексен внатрешен свет на проживувањето на уништувањето на домот, и нејзините напори истиот да се сочува, повторно да се изгради, да му даде поинаква и поестетизирана смисла. Во тие обиди таа се пројавува напати сурова, напати ранлива, напати горда....

Присутноста на символите на војната на презентирани дела, несомнено доказ за тоа, дека работите не завршуваат со следното утро, туку напротив (и тоа беше присутно во разговорите), особено можеби со уметничките од Хрватска, од Загреб, од Сараево, Босна и Белград кои што можеби најекстензивно ја доживеаа таа воена ситуација, во нивните исказувања, во секојдневните муабети, се чувствуваше потребата сеуште да се разговара за тоа. Имавме една ситуација која е драгоцена во друга смисла, а тоа е дека различни генерации на уметници, различно ја доживуваат војната. Така уметничката Сабина Решкиќ од Хрватска која што е на самиот праг на дипломирање како најмлада, беше присутна во разговорот заедно со Гордана Ангелиќ- Галиќ од Сараево, госпоѓа од педесеттина години која многу силно ја има доживеано самата војна во градот. Немојам да кажам дека ние зборувавме 24 часа само за оваа тема, се разбира, постоеа часови кога разговаравме и за убави, односно за неутрални работи, меѓутоа не мислам дека (а тоа го покажа и изложбата)

приказни, се разбира секој од уметничките доаѓа од различен културолошки контекст, така што уметничките од Албанија се занимаваат многу повеќе со митската структура која се провлекува со векови на овие балкански простори, за значењето и улогата на жената, за нејзиното тргање понекогаш на страна, односно, едновремено укажуваќи дека се работи за жената како столб на нештата околу која се вртат сите работи. Од друга страна, на пример, уметничките од Словенија, особено Полна Поклукар приоѓа од една многу афирмативна смисла, сакка да ја ослободи сликата на жената од стереотипи, токму работејќи со таквите стереотипи за женската женскост во рамките на домот. Меѓутоа, имавме

неколку проекти на пример на Светозара Александрова од Бугарија, која беше самата присутна како автор на еден портрет на еден портрет кој може да најде референца во сликата на Леонардо да Винчи или на еден Веласкес да кажеме. Оваа изложба за мене беше многу интересна бидејќи, имавме 13 различни видувања собрани на едно место, што е жената, како таа го доживува домот, како таа смета дека домот треба да се обнови, особено заради фактот дека тоа е говор од нејзина страна, а не некоја претпоставена ситуација која што нам ни е или непозната, или премногу хипотетична за да може да се реши во едноставен сликарски чин“.

неколку проекти на пример на Светозара Александрова од Бугарија, која беше самата присутна како автор на еден портрет на еден портрет кој може да најде референца во сликата на Леонардо да Винчи или на еден Веласкес да кажеме. Оваа изложба за мене беше многу интересна бидејќи, имавме 13 различни видувања собрани на едно место, што е жената, како таа го доживува домот, како таа смета дека домот треба да се обнови, особено заради фактот дека тоа е говор од нејзина страна, а не некоја претпоставена ситуација која што нам ни е или непозната, или премногу хипотетична за да може да се реши во едноставен сликарски чин“.

неколку проекти на пример на Светозара Александрова од Бугарија, која беше самата присутна како автор на еден портрет на еден портрет кој може да најде референца во сликата на Леонардо да Винчи или на еден Веласкес да кажеме. Оваа изложба за мене беше многу интересна бидејќи, имавме 13 различни видувања собрани на едно место, што е жената, како таа го доживува домот, како таа смета дека домот треба да се обнови, особено заради фактот дека тоа е говор од нејзина страна, а не некоја претпоставена ситуација која што нам ни е или непозната, или премногу хипотетична за да може да се реши во едноставен сликарски чин“.

неколку проекти на пример на Светозара Александрова од Бугарија, која беше самата присутна како автор на еден портрет на еден портрет кој може да најде референца во сликата на Леонардо да Винчи или на еден Веласкес да кажеме. Оваа изложба за мене беше многу интересна бидејќи, имавме 13 различни видувања собрани на едно место, што е жената, како таа го доживува домот, како таа смета дека домот треба да се обнови, особено заради фактот дека тоа е говор од нејзина страна, а не некоја претпоставена ситуација која што нам ни е или непозната, или премногу хипотетична за да може да се реши во едноставен сликарски чин“.

неколку проекти на пример на Светозара Александрова од Бугарија, која беше самата присутна како автор на еден портрет на еден портрет кој може да најде референца во сликата на Леонардо да Винчи или на еден Веласкес да кажеме. Оваа изложба за мене беше многу интересна бидејќи, имавме 13 различни видувања собрани на едно место, што е жената, како таа го доживува домот, како таа смета дека домот треба да се обнови, особено заради фактот дека тоа е говор од нејзина страна, а не некоја претпоставена ситуација која што нам ни е или непозната, или премногу хипотетична за да може да се реши во едноставен сликарски чин“.

Мокта е во народот

МОКТА Е
Во народот

Зеднички проект на:
Центар за развој на медиуми и „Утрински весник“

Финансиски поддржан од:
Институт Отворено Општество – Македонија

Излегува секој последен четврток во месецот

Уредуваат:
Роберто Беличанец,
Гордана Дувњак,
Билјана Бејкова

Графичко уредување
Игор Перчуќлиевски

e-маил: infocentar@sonet.com.mk